

VALSTYBĖS TARNAUTOJO SAMPRATA NUSIKALTIMŲ VALSTYBĖS TARNYBAI IR VIEŠIESIEMS INTERESAMS SKYRIUJE

Edita Gruodytė *

*Mykolo Romerio universiteto Kauno policijos fakulteto Teisės katedra
V. Putvinskio g. 70, Kaunas
Telefonas 8 37 30 36 60
Elektroninis paštas teise@consus.lt*

Pateikta 2006 m. kovo 21 d., parengta spausdinti 2006 m. birželio 15 d.

Santrauka. Straipsnio tikslas – atskleisti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje vartojamus valstybės tarnautojo ir jam prilygintų asmenų terminus. Šis tikslas įgyvendinamas pasitelkiant istorinį, analitinį, gramatinį, lyginamąjį mokslo metodus. Pirmiausia trumpai istoriškai apžvelgiama šių terminų sampratos kaita nepriklausomybės laikotarpiu ir šios kaitos priežastys, kad būtų galima lengviau atskleisti esamų apibrėžimų turinį. Tačiau daugiausia dėmesio skiriama esamų valstybės tarnautojo ir jam prilygintų asmenų sąvokų turinio analizei – ji atliekama taikant išvardytus metodus, nagrinėjant esamą teismų praktiką ir kylančias praktines problemas, lyginant su kai kurių kitų valstybių apibrėžimais. Valstybės tarnautojo sąvokos turinį stengiamasi įvertinti kritiškai – aptariami esami netikslumai ir pateikiamos galimos esamų baudžiamųjų įstatymų pataisos.

Pagrindinės sąvokos: valstybės tarnautojas, valstybės pareigūnas, valstybės tarnyba, viešieji interesai, profesinė veikla, viešosios paslaugos.

1. ĮŽANGA

Nusikaltimų valstybės tarnybai subjektas bei atitinkamai nusikaltimai valstybės tarnybai yra viena iš sričių, Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu patyrusių nemažai pakeitimų ir reformų, kurias baudžiamosios teisės specialistai, kaip matysime, vertina nevienareikšmiškai. Valstybės tarnautojo samprata kinta ir priimant naująjį Baudžiamąjį kodeksą, tačiau taikant įstatymus praktikoje iš karto buvo pastebėti trūkumai – jie šalinami dar kartą keičiant valstybės tarnautojo ir jam prilygintų asmenų sampratą.

Nusikaltimus valstybės tarnybai ne kartą nagrinėjo prof. habil. dr. Vytautas Piesliakas. Dr. Laurynas Pakštaitis disertacijoje, skirtoje kyšininkavimo problemoms, aptarė nusikaltimų valstybės tarnybai subjekto problematiką, šią temą gvildeno ir kiti Lietuvos mokslininkai, tačiau ir šiandieninis apibrėžimas kelia nemažai problemų, kurias tikslinga atskleisti bei panagrinėti plačiau ir pasiūlyti galimų jų sprendimų būdus.

Siekiant geriau suvokti esamus valstybės tarnautojo ir jam prilygintų asmenų apibrėžimus verta paanalizuoti istorinę valstybės tarnautojo ir jam prilygintų asmenų sampratos raidą, o kartu geriau suprasti esamą įstatymų leidėjo valią bei suvokti vykusių reformų ir pokyčių priežastis. Tačiau kadangi mokslinėje literatūroje ne kartą gvildentas nusikaltimų valstybės tarnybai subjektas, straipsnyje apsiribojama esminių reformų apžvalga ir jų tikslingumu.

Antrojoje straipsnio dalyje, taikant lyginamąjį, istorinį, gramatinį bei analitinį metodus ir atsižvelgiant į Valstybės tarnybos, Viešojo administravimo įstatymus, Lietuvos teismų praktiką, atskleidžiamas sąvokų „valstybės tarnautojas ir jam prilyginti asmenys“ turinys bei su tuo susijusios problemos ir aptariami galimi sprendimų būdai.

* Mykolo Romerio universiteto Kauno policijos fakulteto Administracinės teisės ir veiklos katedros docentė, socialinių mokslų daktarė.

2. KONCEPCIJOS „VALSTYBĖS TARNAUTOJAS“ ISTORINĖ RAIDA BK

Nusikaltimų valstybės tarnybai „*subjekto samprata baudžiamajame įstatyme nuėjo ilgą kelią. Ji pamažu evoliucionavo nuo vienos, tačiau ne visiškai apibrėžtos „valstybės pareigūno“ sąvokos iki savarankiškų „valstybės pareigūno“ bei „valstybės tarnautojo“ sąvokų ir baigėsi „valstybės tarnautojo“, kaip bendros specialųjį subjektą apibūdinančios sąvokos, įtvirtinimu. Be to, įstatymas papildomas atskira asmenų kategorija – asmenimis, tarnaujančiais komercinėje, ūkinėje įmonėje ar finansinėje įstaigoje arba užsiimančiais profesine veikla“ [1, p. 103]. Atsižvelgiant į tai, kad mokslinėje literatūroje ne kartą analizuoti nusikaltimai valstybės tarnybai bei šių nusikaltimų subjektas [2; 4], plačiau ši klausimą nagrinėti netikslinga, tad bus apsiribota esminių reformų apžvalga bei jų tikslingumu. Istoriskai būtų galima išskirti 4 subjekto sampratos teisinės reformos etapus. Toliau trumpai apie kiekvieną iš jų.*

1961–1993 laikotarpis, kuriuo pareiginiai nusikaltimai išliko vienu stabiliausių BK skirsnų [2], išskyrus tai, kad 1993 m. įstatymu, be valstybės pareigūnų, atsakomybė numatoma ir valstybės tarnautojams, tiesa, kol kas tik už vieną nusikaltimą – neteisėtą vertingos dovanos priėmimą [5, 8 str.]. Šiame etape „subjektu buvo asmenys, dirbantys įvairiuose valstybinio ar visuomeninio darbo srityse, kadangi šis skirsnis buvo pritaikytas socialistinės valstybės modeliui, kurioje visi žmonės, nepaisant darbo sferos, dirba valstybei“ [2]. Buvo du esminiai požymiai: *darbo vieta* – valstybinė, visuomeninė įstaiga, organizacija, ir *vykdomos funkcijos*: valdžios atstovas arba asmuo, vykdamas organizacines tvarkomasias ar administracines ūkines funkcijas. Valstybės tarnautojams priskirti kiti asmenys, dirbantys valstybės aparate, tačiau nevykdantys valstybės pareigūno funkcijų.

1994 m. liepos 19 d. įstatymas, kuriuo „iš esmės reformuota baudžiamoji atsakomybė už pareiginius nusikaltimus [4, p. 51]. Šiame etape keičiama BK dvasia, struktūra, atskirų skyrių pavadinimai, atitinkamai iš esmės reformuojamas nusikaltimų valstybės tarnybai skyrius, „valstybės tarnybą griežtai atskiriant nuo ūkinės, komercinės, finansinės, profesinės veikos ir asmuo, dirbantis išvardytose srityse, nepriklausomai nuo užimamų pareigų, tapo nusikaltimų ūkininkavimo tvarkai subjektu“ [3, p. 64]. Atitinkamai valstybės tarnautoju ir pareigūnu laikomi asmenys, kurie dirba tik valstybės aparate, ir tai, kaip matysime vėliau, atitinka šiuolaikinių valstybių pozicijas.

1995 m. liepos 4 d. įstatymas [6], kurį lėmė tai, kad „senų sovietinių įstatymų formuluotės buvo tvirtai įaugusios į kai kurių pareigūnų sąmonę .. ir dėl jų sukkelto triukšmo bei dėl nepakankamo įstatymų žinojimo įstatymas vėl reformuojamas“ [3, p. 64]. Konkrečiai išplečiamas BK 290 straipsnyje apibrėžtų valstybės tarnautojų ratas, jiems priskiriant visus asmenis, kurie atlieka tam tikras pareigas (išskyrus ūkines technines funkcijas) įstaigoje, įmonėje, organizacijoje ir kuriems atlyginimas mokamas iš valstybės ar savivaldybės biu-

džeto lėšų. Taigi esant analogiškiems nusikaltimams ūkininkavimo skyriuje „pagrindiniu valstybės tarnautojo ir nusikaltimų ūkininkavimo tvarkai subjektų skiriamuoju bruožu tampa formalus kriterijus – atlyginimo už darbą šaltinis [3, p. 65]. Tai nėra itin logiška. Šių nusikaltimų subjektu tampa ir tokie asmenys kaip mokytojai, gydytojai, dėstytojai ir kiti profesines pareigas atliekantys asmenys, nors „su jų veikla nelabai galėtų būti siejamas valstybės kaip tokios imidžas“ [2], atitinkamai galbūt teisingiau juos būtų bausti už nusikaltimus ekonomikai ir verslo tvarkai. Tačiau atsižvelgiant į naujajame BK esantį pareiginių nusikaltimų subjekto apibrėžimą galima būtų teigti, kad kartu šiuo įstatymu buvo padėti esamos valstybės tarnautojo apibrėžimo pamatai.

1996–2006 m. Apie minėto skyriaus ir subjekto sampratos reformos reikalingumą užsiminta ir 1996 m. [7, p. 4], ir 1999 m. [8, p. 2], tačiau į šias pastabas nebuvo atsižvelgta. Esminiai pakeitimai padaromi 2002 m. sausio 25 d. įstatymu [10] – tai tiesiogiai susiję su Europos Tarybos baudžiamosios konvencijos dėl korupcijos ratifikavimu [10, p. 1] siekiant išplėsti su kyšininkavimu susijusių subjektų ratą, nes konvencijoje šalims buvo įtvirtintas bendro pobūdžio reikalavimas „*priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad pagal nacionalinę teisę baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi tyčiniai veiksmai komercinės veiklos eigoje, kai asmenims, kurie vadovauja privataus sektoriaus subjektams arba eina bet kokias pareigas, tiesiogiai ar netiesiogiai yra žadamas, siūlomas ar duodamas bet koks nepagrįstas atlygis*“ [11, 7 str.]. Šia reforma atsisakoma skirtingų valstybės tarnautojo ir valstybės pareigūno apibrėžimų – šios sąvokos sutapatinamos. Keičiasi ir sąvokos turinys – jis susiaurinamas, nes laikomasi prieš tai buvusio valstybės pareigūno apibrėžimo. O dalis buvusio valstybės tarnautojo apibrėžimo jį praplečiant priskiriama iš naujo įvestai sąvokai – valstybės tarnautojams prilyginamiems asmenims. Šie asmenys apibrėžiami kaip asmenys, dirbantys bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje arba besiverčiantys profesine veikla ir turintys atitinkamus viešojo administravimo įgaliojimus, arba teikiantys viešąsias paslaugas, išskyrus ūkines ar technines funkcijas atliekantį asmenį.

Esama valstybės tarnautojo samprata perkeliama ir į naują BK, išskyrus tai, kad visiškai atsisakoma valstybės pareigūno sąvokos. Taikant minėtą normą praktikoje paaiškėjo, kad dalis veikų buvo dekriminalizuota, nors įstatymų leidėjas tokių tikslų ir neturėjo. Atitinkamai, atsižvelgiant į kilusias praktines problemas, 2004 m. valstybės tarnautojams prilyginamų asmenų samprata patikslinama išplečiant šių asmenų funkcijas [12].

Taigi 2002 m. įstatymu galutinai panaikinama 1994 m. reforma. Tai kelia pagrįstų abejonių. Pirmiausia šia įstatymų pataisa nusikaltimų subjektų ratas gerokai išplečiamas, nes pagal šį skyrių baudžiamoji atsakomybė numatoma ir asmenims, neturintiems nieko bendra su valstybės tarnyba, o dirbantiems privačiame sektoriuje. Abejonių kelia sąvokų „komercinis papirkimas“ ir „kyšio davimas“ bei atitinkamų straipsnių dispozicijų sutapatinimas, nes nusikaltimai padaromi skirtingose gyve-

nimo srityse: viešajame ir privačiame sektoriuose, kuriems taikomi skirtingi teisinio reguliavimo metodai ir principai. T. y. privačiam sektoriui būdingas dispozityvusis metodas, kuris reiškia, kad „viskas leidžiama, kas nėra tiesiogiai uždrausta“ [13, p.161], o viešajam sektoriui būdingas imperatyvinis metodas, „kurio esmę sudaro įpareigojamieji ir draudžiamieji paliepimai bei kuriam galioja principas, kad viskas, kas nėra tiesiogiai leista įstatymo, draudžiama [13, p. 160]. Dėl esamos įstatymų redakcijos kyla problemų ir praktikoje, nes „patraukti asmenų baudžiamojon atsakomybėn už kyšininkavimą komercinėje sferoje pagal galiojantį BK arba iš viso neįmanoma, arba labai sunku“, kadangi „korupcijos privačiuose santykiuose aptikti neįmanoma, nes visos šalys ja suinteresuotos“ [1, p. 133]. Senas teisinės tradicijas turinčiose valstybėse, tarkime, Vokietijoje [14, 11str.] arba Prancūzijoje [15, 432–3 str.], valstybės tarnyba ir atitinkamai subjektas suvokiamas tradiciškai – kaip asmuo, dirbantis valstybės aparate. Analogiškas sampratas pateikia ir JAV [16, 202 str.], ir mūsų artimo kaimyno – Rusijos įstatymų leidėjai [17, 285 str.]. Atsižvelgiant į minėtas problemas ir kitų valstybių patirtį galbūt būtų tikslinga apsvarstyti galimybes sugrįžti prie 1994 m. reformos.

3. DABARTINĖ VALSTYBĖS TARNAUTOJO SAMPRATA

Šiame skyriuje išsiaiškinsime valstybės tarnautojo sampratą, taikytiną „Nusikaltimų valstybės tarnybai ir vešiesiems interesams“ skyriui. Šis terminas, kaip jau buvo minėta, daugelį kartų buvo keistas, reformuotas, tačiau ir šiandien kelia diskusijų ir abejonių. BK 290 straipsnyje pateikiami du apibrėžimai: pirmiausia valstybės tarnautojo, vėliau – jiems prilygintų asmenų. Kiekvieną iš jų tikslinga panagrinėti atskirai.

3.1. Definicija „valstybės tarnautojas“

Atsižvelgiant į BK 230 straipsnio 1 dalies struktūrą [18, 230 str.], valstybės tarnautojams priskiriami tik asmenys, dirbantys valstybės tarnyboje, o tada jau įvardijamos konkrečios asmenų kategorijos.

Valstybės tarnautojai pagal BK 230 str.:

Valstybės politikai	Viešojo administravimo valstybės tarnautojai pagal valstybės tarnybos įstatymą	Kiti asmenys, kurie:	
		Dirbdami:	
		1. valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose	arba atlieka valdžios atstovo funkcijas
		2. teisminėse	
		3. teisėsaugos	
		4. valstybės kontrolės bei priežiūros	arba turi administracinius įgaliojimus
		5. joms prilygintose institucijose	

Matome, kad pagal šį apibrėžimą valstybės tarnautojams priskiriamos trys kategorijos asmenų:

- valstybės politikai;
- viešojo administravimo valstybės tarnautojai pagal valstybės tarnybos įstatymą;
- kiti asmenys.

Asmenys valstybės tarnautojams priskiriami pagal du požymius: pagal *specialią darbo vietą* – valstybės ar savivaldybių institucijos ar įstaigos, teisminės, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ar joms prilygintos institucijos, ir *pagal atliekamas funkcijas* – atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, t. y. ne visi asmenys, dirbantys išvardytose institucijose, yra valstybės tarnautojai, o tik tie, kurie atlieka nurodytas funkcijas. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 2k-153/2005 „G. Geležiušas nuteistas už tai, kad jis, būdamas valstybės tarnautoju, t. y. dirbdamas Kauno miesto Vyriausiojo policijos komisariato Kriminalinės policijos ENTT Ekonominių nusikaltimų tyrimo skyriaus inspektoriumi, tarnybos metu, žinodamas, kad 2002 m. gegužės 23 d. 10 val., Kauno m. Piliakalnio g. 3 turi vykti likviduojamos AB „Kauno elektra“ pardavimo turto pardavimo varžytinės ir žinodamas, kad tose varžytinėse dalyvauja ir dėl pardavimo fekalinių nuotekų siurblynės varžosi jo uošvis Juozas Burbulevičius ir UAB „Selvita“, atstovaujama direktoriaus Antano Jablinskio ir jo pavaduotojo Valdemaro Viršilovo, piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi ir viršydamas jam suteiktus įgaliojimus, 2002 m. gegužės 23 d. apie 10 val. atvyko į AB „Kauno elektra“, Kaune, Piliakalnio g. 3, kur turėjo vykti varžytinės, ir neturėdamas jokie teisinio pagrindo neteisėtai sulaukė ir pristatė į Kauno m. VPK, Kaune (Vytauto pr. 91) UAB „Selvita“ direktorių A. Jablinskį ir jo pavaduotoją V. Viršilovą“ [19]. Pateiktame pavyzdyje Gelžiūnas atstovauja Lietuvos teisėsaugos institucijai – policijai, todėl, remiantis Policijos veiklos įstatymu, turi administracinius įgaliojimus ir atitinka valstybės tarnautojo sąvoką.

Tokia valstybės tarnautojo definicija kelia tam tikrų abejonių. Pirmiausia sąvoka aiškinama per valstybės tarnybos sampratą, tačiau pati valstybė suprantama gerokai plačiau nei Valstybės tarnybos įstatyme – jai priskiriami asmenys, kuriems valstybės tarnybos įstatymas netaikomas, t. y. valstybės politikai, kiti asmenys, dirbantys įvardytose institucijose ir atliekantys nurodytas funkcijas, oficialūs kandidatai į tokias pareigas. Iš dalies tokia formuluotė pateisinama, nes siekiama nubausti kuo platesnį subjektų ratą, tad plačiąja prasme visi 230 straipsnio 1 dalyje išvardyti asmenys galėtų būti priskiriami valstybės tarnautojams, tačiau pati definicijos sandara labai paini.

Antra, neaišku, kodėl apibrėžime atskirai išskirta dalis valstybės institucijų – „teisminės, teisėsaugos, valstybės kontrolės ir priežiūros institucijos“ – juk jas apima prieš tai apibrėžime pateikta platesnė formuluotė „kurie, dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose“.

Trečia, kaip teisingai pažymi Laurynas Pakštaitis, BK formuluotė „viešojo administravimo valstybės tarnautojas pagal valstybės tarnybos įstatymą“ nieko nesa-

ko, nes esama Valstybės tarnybos įstatymo redakcija tokios formuluotės nenumato [1, p. 106]. Be to, ir klaidinanti, nes iš formuluotės išeitų, kad pagal BK 290 straipsnių 1 dalį valstybės tarnautojams priskiriami ne visi valstybės tarnautojai, o tik atliekantys viešąjį administravimą. Taigi tai tik žodžių žaismas, nes pagal Valstybės tarnybos įstatymą valstybės tarnautojais laikomi tik tokie asmenys, kurie, eidami pareigas valstybės tarnyboje, atlieka viešojo administravimo veiklą [20, 2 str.].

Išeitų, kad BK rengėjai norėjo išplėsti valstybės tarnybos ir valstybės tarnautojo sampratą, palyginti su pateikta Valstybės tarnybos įstatyme, tačiau iš tiesų tik ją supainiojo. Išplėsti šią sampratą 230 straipsnio 1 dalyje nebūtina, nes BK 230 straipsnio 3 dalis yra skirta įvardyti visiems kitiems asmenims, kurie nėra valstybės tarnautojai, tačiau gali būti jiems prilyginti ir dirba bet kokioje tiek valstybės ar savivaldybės, tiek privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje.

Siekiant aiškumo siūloma 230 straipsnio 1 dalyje nurodyti, kad *valstybės tarnautojais yra laikomi fiziniai asmenys, einantys pareigas valstybės tarnyboje pagal Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą, t. y. palikti specialiaame įstatyme pateiktą apibrėžimą (panašiai įstatymų leidėjas pasielgė aiškindamas sąvokas BK 141 ar 269 straipsniuose), o 230 straipsnio 3 dalį patikslinti jai priskiriant ir 1 dalyje įvardytus subjektus.*

Kitas galimas variantas – palikti esamą apibrėžimą, tačiau atsisakyti požymio „dirbantys valstybės tarnyboje“. Šiuo atveju apibrėžimas ir jo plečiamasis aiškinimas labai nenukentėtų, tačiau nebeliktų esamos prieštaros.

Siekiant aiškiau suprasti esamą 230 straipsnio 1 dalies apibrėžimą tikslinga panagrinėti kiekvieną iš pateiktų sąvokų išsamiau. Didelių neaiškumų dėl **valstybės politiko** sampratos neturėtų kilti, nes ši sąvoka apibrėžta Valstybės tarnybos įstatyme – pateiktas baigtinis asmenų sąrašas. Jiems priskiriami asmenys, įstatymų nustatyta tvarka išrinkti arba paskirti į Respublikos prezidento, Seimo pirmininko, Seimo nario, ministro pirmininko, ministro, savivaldybės tarybos nario, mero ir mero pavaduotojo pareigas [20, 2 str.].

Šiek tiek sudėtingesnės kitos dvi sąvokos: „valdžios atstovo funkcijos“ ir „administracinių įgaliojimų turėjimas“. Pagrindinė problema yra ta, kad BK pateikta valstybės tarnautojo samprata neatitinka pateiktosios Valstybės tarnybos įstatyme [20, 2 str.], atitinkamai šiame įstatyme nėra nė vienos iš kodekse pateiktų funkcijų apibūdinimo. Be to, sąvoka „valdžios atstovas“ ir morališkai pasenusi, nes „*šiuolaikiniuose teisės aktuose „valdžios atstovo“ sąvoka...nevartojama...ji gali būti vertinama kaip reliktas, kurio turinys šiuolaikinių įstatymų kontekste dviprasmiškas*“ [1, p. 113]. Aukščiausias Teismas **valdžios atstovo funkcijas** aiškina tradiciškai – jas prilygina viešojo administravimo įgaliojimams, „*kurių esmė yra duoti privalomus nurodymus tarnyboje nepavaldiems asmenims*“ [21, p. 135]. Atsižvelgiant į tai, kad terminas „valdžios atstovas“ yra pasenęs, neaiškus ir dviprasmiškas jo turinys, reikėtų sutikti su nuomone, kad šio termino reikėtų atsisakyti arba jį pakeisti kitu terminu, tačiau siūlomas pakaitalas „asmuo, turintis

administracinius įgaliojimus nepavaldžių asmenų atžvilgiu“ [1, p. 114] praktikoje dar labiau komplikuočių ir taip ganėtinais painių valstybės tarnautojo apibrėžimą. Kritikuotinas ir antrasis pasiūlymas „valdžios atstovą“ keisti „valstybės pareigūnu“ [1, p. 114], nes kai nusikaltimo subjektu BK numatė valstybės pareigūną, nuolatos kildavo diskusijų, koks asmuo pripažintinas valstybės pareigūnu, o koks ne [1, p. 102]. Be to, tai būtų vienas žingsnis atgal, kai nusikaltimų valstybės tarnybai subjektas buvo tik pareigūnas, vėliau ir valstybės tarnautojas, ir pareigūnas, o galiausiai apsisotą ties viena sąvoka. Kadangi kritikuotinas visas valstybės tarnautojo pateiktas apibrėžimas, turbūt tikslinga būtų keisti visą definiciją iš esmės, o ne tik atskiras sudedamąsias jos dalis.

Valdžios atstovo funkcijas vykdančių asmenų pavyzdžiai galėtų būti Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo departamento vadovai, Valstybinės mokesčių inspekcijos inspektoriai, teisėjai, prokurorai ir daugelis kitų. Įvardyti asmenys turi teisę leisti pagal savo kompetenciją teisės aktus, teikti nurodymus pagal tarnybą nepavaldiems asmenims. Tačiau minėti asmenys nurodymus gali teikti tik konkrečiose srityse, kuriose jie dirba. Pavyzdžiui, baudžiamojame byloje Nr. 2K-658/2004 „*J. Kšenauskas, būdamas valstybės tarnautojas ir dirbdamas Klaipėdos laivų statybos ir remonto mokyklos direktoriaus pavaduotoju, atsakydamas už ugdymą, praktinį mokymą bei gamybos koordinavimą, pažeidė direktoriaus pavaduotojo ugdymui pareiginės instrukcijos reikalavimą kontroliuoti sutarčių sudarymą su įmonėmis, organizacijomis ir pavieniais asmenimis ir jų vykdymą: instrukcijos 10 punktą, įpareigojantį organizuoti praktinių užduočių atlikimą kvalifikacinių išleidžiamųjų egzaminų metu; 13 punktą, įpareigojantį kontroliuoti praktinio mokymo dokumentacijos teisingą tvarkymą; neturėdamas teisės iš piliečių priimti pinigų už praktinį mokymą ir išleidžiamuosius egzaminus, nesudarydamas sutarčių su asmenimis ir neveddamas praktinio mokymo dokumentacijos dėl savanaudiškų tikslų siekdamas turinės naudos sau, iš viso užvaldė 10 100 litų. Tokiais veiksmais valstybei buvo padaryta didelė žala – sumenkintas mokyklos prestižas bei diskredituotas valstybės tarnautojo vardas*“ [22, p. 1–2]. Šiuo atveju nuteistasis kasaciniu skundu ginčijo faktą, kad jis yra valstybės tarnautojas arba jam prilygintas asmuo, nes mokykla yra viešoji įstaiga ir, kasatoriaus nuomone, mokymo įstaiga negali turėti viešojo administravimo įgaliojimų ne jos darbuotojams. Tačiau Aukščiausias Teismas išaiškino, kad atsižvelgiant į tai, jog „*mokykla turi LR Švietimo ministerijos ir mokslo ministerijos išduotą švietimo įstaigos registravimo pažymėjimą, bei ministerijos išduotą licenciją teikti išsilavinimo pažymėjimus ir veikė pagal šios ministerijos patvirtintus nuostatus, tai reiškia kad ši mokykla veikė LR Švietimo ir mokslo ministerijos, kaip šalies vykdomosios valdžios, mokymo įstaigų sistemoje, taigi jos vadovai yra pareigūnai – valstybės tarnautojai, turintys administravimo įgaliojimus pagal pareigas pavaldiems ir nepavaldiems asmenims*“ [22, p. 4].

Antroji sąvoka, reikalaujanti išsamios analizės, – „**administracinių įgaliojimų turėjimas**“. Panašus terminas „administraciniai įgalinimai“ jau buvo taikomas ir senojo BK 290 straipsnyje kaip vienas iš požymių, skiriančių valstybės tarnautoją nuo valstybės pareigūno. Pirmieji minėto požymio neturėjo. Ši sąvoka nėra pateikta nei valstybės tarnybos, nei viešojo administravimo įstatymuose, tačiau pastarajame [23, 3 str.] yra pateikti dviejų sąvokų – „viešojo administravimo“ ir „vidaus administravimo“ apibrėžimai. Lietuvių kalbos žodyne [24] „administracija“ aiškinama kaip valstybinio valdymo tvarkomieji organai, vykdomosios valdžios organai; valdymo pareigūnai, kurios nors įstaigos ar įmonės vadovaujantysis personalas. Terminas „administruoti“ aiškinamas kaip valdyti, ką nors tvarkyti. Atsižvelgiant į įstatymo leidėjo vartojamus terminus ir Lietuvių kalbos žodyne pateiktas reikšmes atrodytų, kad administracinių įgaliojimų turėjimas turėtų apimti tiek viešą, tiek ir vidinį administravimą, tačiau remiantis Lietuvos Aukščiausio Teismo nutartimi [34, p.135] administracinių įgaliojimų turėjimas suprantamas kaip vidinis administravimas ir aiškintinas kaip asmenų veikla, „kuria užtikrinamas valstybės ar vietos savivaldos konkrečios institucijos, įstaigos, tarnybos ar organizacijos savarankiškas funkcionavimas, kad jos galėtų tinkamai vykdyti joms priskirtus viešojo administravimo ar kitos valstybinės veiklos uždavinius“. T. y. jiems reikėtų priskirti visus BK 230 straipsnio 1 dalyje išvardytose institucijose dirbančius asmenis, kurių funkcijos susijusios su įstaigos vidaus administravimu. Vidaus administravimo pavyzdžiai galėtų būti sekretorės, administratorės, asmens sargybinis, patarėjas, teisėjo padėjėjas, specialistas ir kiti, kurių pagrindinė funkcija – užtikrinti, kad įstaiga tinkamai funkcionuotų ir galėtų atlikti funkcijas, kurias vykdyti ji ir sukurta. Kartu pateiktas Aukščiausio Teismo išaiškinimas išplečia tradicinę administracinių įgaliojimų sampratą, kuri buvo suprantama kaip „galimybė duoti nurodymus pagal pareigas pavaldiesiems asmenims ar darbo santykių prasme“ [1, p. 115], be to, pateikto termino atitiktis nėra valstybės tarnybą reglamentuojančiuose įstatymuose ir dėl to susiduriama su praktiniais įstatymo taikymo sunkumais.

Bliekia išsiaiškinti, kaip suprantamas terminas „**oficialūs kandidatai į tokias pareigas**“. Būtina pažymėti, kad pirmą kartą kaip nusikaltimo subjektas jis pateikiamas tik naujajame BK ir turėtų būti vertinamas teigiamai, nors praktikoje tikriausiai vaidins prevencinį vaidmenį. Aiškinamasis Lietuvių kalbos žodynas pateikia tokias termino „oficialus“ reikšmes: vyriausybines, tarnybines, valdžios, viešas, ir tokias sąvokos „kandidatas“ reikšmes: asmuo pasiūlytas ar pretenduojantis užimti kokias nors pareigas, vietą, tapti nariu [24]. Remiantis rinkimų įstatymais būtų galima teigti, kad asmenys į renkamas pareigas (Prezidento, Seimo narių, Europos parlamentarų) tampa oficialiais kandidatais tik tada, kai Vyriausioji rinkimų komisija patikrina, ar jie atitinka teisės aktuose nustatytus reikalavimus ir priima sprendimą įregistruoti konkretų asmenį kandidatu. Visais kitais atvejais vienos procedūros nėra, tai priklauso nuo konkrečiai pareigybei užimti keliamų reikalavimų ir

potencialių kandidatų registravimo tvarkos. Atitinkamai kandidatų baudžiamojo įstatymo prasme „*laikytini asmenys, kurie jau susiję tam tikrais teisniais santykiais su valstybės tarnyba ar kitomis institucijomis, realizuojančiomis viešąsias funkcijas, pareiškę norą eiti pareigas oficialiu pareiškimu ir jį iformindami nustatyta tvarka*“ [1, p. 118].

3.2. Valstybės tarnautojams prilyginti asmenys

BK 230 straipsnio 2–3 dalyse pateikiamos valstybės tarnautojams prilygintų asmenų kategorijos. Tai bene labiausiai diskutuotinos definicijos. Pirmiausia reikėtų paminėti, kad sąvokos „prilyginti asmenys“ turinys dviprasmiškas, nekonkretus ir gali būti suprantamas nevienodai. „*Kiekviena kategorija, taikant baudžiamąjį įstatymą, turi konkretų turinį, tad prilyginti kokį nors asmenį kitam lengva tik teoriškai, o realiai tai padaryti veikos tyrimo metu sudėtinga, nes lyginamųjų sąvokų turinys gali neatitikti apimties prasme*“ [1, p. 120]. Tai gali apsunkinti praktiškai įgyvendinti įstatymą.

Antros BK 230 straipsnio dalies esminis skirtumas nuo pirmosios – asmens darbo vieta, kuri yra ne Lietuvos Respublikos, o užsienio valstybės institucijoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje ar tarptautinėse teisminėse institucijose. Praktikoje tai neturėtų kelti didesnių sunkumų. Pavyzdžiui, Lietuvos piliečiai, dirbantys Europos Sąjungos valdžios institucijose, Europos Žmogaus Teisių Teisme, Jungtinių Tautų atitinkamose struktūrose. Didesnių keblumų galėtų kilti dėl žodžių junginio „turintis atitinkamus įgaliojimus“ nevienareikšmiško supratimo. „*Ar tokio asmens įgaliojimai atitinka BK 230 straipsnio 1 dalyje nurodytų asmenų įgaliojimus, ar tai tam tikri įgaliojimai, susiję su organizacijos tikslų įgyvendinimu?*“ [1, p. 136]. Atsižvelgiant į straipsnio sandarą, į įstatymo leidėjo tikslus ir kitų BK straipsnių konstrukcijas reikėtų laikyti, kad atitinkami įgaliojimai reiškia jų atitiktį BK 230 straipsnio 1 daliai. T. y. nubauti ne bet kokius asmenis, o tik tuos, kurie arba atlieka valdžios atstovo funkcijas, arba turi administracinius įgaliojimus.

Daugiausia praktinių problemų sukėlė BK 230 straipsnio 3 dalis, kurioje apibūdinami valstybės tarnautojams prilyginami asmenys. Iki 2004 m. liepos 13 d. „*valstybės tarnautojams buvo prilyginami asmenys, dirbantys bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar besiverčiantys profesines veikla ir turintys atitinkamus viešojo administravimo įgaliojimus ar teikiantys viešąsias paslaugas, išskyrus ūkines ar technines funkcijas atliekantį asmenį*“ [230 str. 3 d.]. Remiantis pateikta įstatymo formuluote, naujajame BK buvo dekriminalizuota dalis senojo BK skyriuje „Nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai“ numatytų veikų, ir asmenys, pasinaudojant šia įstatymo spraga, privalėjo būti išteisinti. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 2k-809/2003 kaltinamasis A. Š., dirbdamas AB „Kauno grūdai“ sandėlio vedėju ir būdamas atsakingas už sandėlio veiklą bei materialines vertybes, nekontroliavo, kaip sveriami, priimami ir išduodami kroviniai, neužtikrino materialinių vertybių

saugojimo. Dėl to nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2000 m. birželio 20 d. grūdų sandėlyje susidarė 410 081 kg pirmos klasės grūdų trūkumas, AB „Kauno grūdai“ patyrė 197 659,04 Lt materialinę žalą. Kadangi senojo BK normos – 321-1 str. „Aplaidumas komercinėje, ūkinėje, finansinėje ar profesinėje veikloje“ naujajame BK nelieta, o sandėlio vedėjas pagal pareigines instrukcijas turi tik vidinio administravimo įgaliojimus ir neturi išorinio (viešojo) administravimo įgaliojimų, be to, jis neatsakingas už viešųjų paslaugų teikimą, nes, Aukščiausiojo Teismo nuomone, vykde ūkines funkcijas, tai sandėlio vedėjas negali būti priskirtas valstybės tarnautojams ir nubaustas [21, p. 135–136]. Atsižvelgiant į kilusias problemas, 2004 m. patikslinama valstybės tarnautojams prilyginamų asmenų samprata nustatant, kad „valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus **administracinius įgaliojimus arba turi teisę veikti šios įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, ar teikia viešąsias paslaugas**“ [17].

Valstybės tarnautojui prilyginami asmenys, kurie:

Dirba	ir	Turi atitinkamus administracinius įgaliojimus
<ul style="list-style-type: none"> • valstybinėje • nevalstybinėje • privačioje įstaigoje, įmonėje, organizacijoje arba verčiasi profesine veikla		turi teisę veikti šios įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas

Taigi vietoje viešojo administravimo įgaliojimų įtvirtinami administraciniai įgaliojimai, kurie reiškia vidinį įstaigos, įmonės ar organizacijos administravimą. Papildomai valstybės tarnautojams prilyginami ir asmenys, turintys teisę veikti įmonės, įstaigos ar organizacijos vardu, ir atsiskaitoma iki tol buvusio susiaurinimo „išskyrus ūkines ar technines funkcijas atliekanti asmenį“. Toliau pasistengsime išsiaiškinti kiekvieną iš 230 straipsnio 3 dalyje pateiktų sąvokų.

Valstybės tarnautojams asmenys prilyginami pagal du požymius:

darbovietę:

- valstybinė, nevalstybinė, privati įstaiga, įmonė ar organizacija

- verčiasi profesine veikla;

vykdomas funkcijas:

- turi atitinkamus administracinius įgaliojimus
- arba turi teisę veikti šios įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu
- arba teikia viešąsias paslaugas.

Tam tikrų abejonių kelia pasirinktas „darboviečių“ skirstymas, ypač į valstybinius ir nevalstybinius darinius. „Posakis „įstaigoje, įmonėje, organizacijoje“ taip pat atkeliavo iš senųjų baudžiamojo įstatymo formuluočių, juo buvo įvardijamos valstybinio pavaldumo įstaigos, atliekančios skirtingus uždavinius“ [1, p. 121].

Akivaizdu, kad šiandien toks skirstymas netikslingas ir perteklinis. Pagal Civilinį kodeksą [25, 2.34 str.] visi juridiniai asmenys skirstomi į dvi kategorijas – viešuosius ir privačius. Pirmajai kategorijai priskiriama „valstybės ar savivaldybės, jų institucijų ar kitų asmenų, nesiekiančių naudoti sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus. Tai valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės, labdaros ir paramos fondai, visuomeninės organizacijos, politinės partijos, profesinės sąjungos, asociacijos ir kt. [26, p. 98]. Remiantis dabartiniu įvardijimu, tai atitinka valstybines ir nevalstybines įstaigas, įmones ir organizacijas. Atsižvelgiant į Civilinio kodekso formuluotes, logiškiau būtų tapačias sąvokas perkelti ir į BK, o nekurti tokių sąvokų kaip „nevalstybinės įstaigos, įmonės ar organizacijos“, juolab kad turinys tapatus. Išvardytų darboviečių samprata didesnių praktinių sunkumų nekeltų, todėl jų smulkiau nenagrinėsime. Tikslinga atidžiau pažvelgti į sąvokos „verčiasi profesine veikla“ turinį.

Vadovaujantis Lietuvių kalbos žodyne pateiktais paaiškinimais, profesinę veiklą reikėtų suprasti kaip užsiėmimą, veiklos rūšį, kuri reikalauja tam tikro pasirengimo ir yra pragyvenimo šaltinis [24]. Remiantis Civilinio kodekso komentaru [26, p. 23], „profesinė veikla“ suprantama kaip „teikimas tam tikrų profesinių paslaugų, kurias turi teisę teikti tik specialų išsimokslinimą ir kvalifikaciją turintys asmenys: advokatai, auditoriai, architektai, gydytojai, notarai ir kt. Profesinę veiklą galėtume laikyti kaip vieną iš komercinės veiklos rūšių. Ši suprantama kaip nuolatinė savarankiška, savo rizika plėtojama asmens veikla siekiant pelno, susijusi su daiktų pirkimu ir pardavimu arba paslaugų teikimu kitiems asmenims už atlyginimą, o ją vykdančias asmenys laikytini verslininkais [26, p. 23]. Tačiau kyla abejonių dėl vieno iš požymių – paslaugų teikimo už atlyginimą būtinumo, nes kai kuriais atvejais tam tikros profesijos asmenys teikia paslaugas ir be atlyginimo, pavyzdžiui, nemokamą teisinę pagalbą. Vienas iš profesinės veiklos skiriamųjų požymių, kad profesine veikla besiverčiantys asmenys paprastai turi turėti teisės aktų nustatyta tvarka išduotą leidimą (licenciją) verstis konkrečia veikla. Pavyzdžiui, advokatams advokatų taryba išduoda liudijimą. Antrasis profesinės veiklos požymis – šiai veiklai būdingas savarankiškumas – asmuo dažnai veikia savo vardu ir savo rizika. Tačiau lieka neaišku, ar profesinei veiklai galima priskirti tokius asmenis, kurie vykdo įvairią individualią veiklą pagal verslo liudijimus, tarkime, statybininkus, prekybininkus ir daugelį kitų. Atsižvelgdamas į pateiktą profesinės veiklos apibrėžimą manau, kad ne, nes iš asmenų, norinčių įsigyti verslo liudijimus, nereikalaujama turėti specialaus išsilavinimo [27]. Kadangi šie asmenys vykdo komercinę veiklą neįsteigę juridinio darinio, todėl pagal kitus BK 230 straipsnio 3 dalies požymius jų nubausti už šio skyriaus nusikaltimus nepavyks. Nors galimi atvejai, kai tai reikėtų padaryti. Tarkime, dėl statybininkų, dirbusių pagal verslo liudijimus broko, didelės žalos patiria fizinis asmuo. Deja, šioje situacijoje nebus įmanoma pritaikyti nė vienos nusikaltimo sudėties ir iš „Nusikaltimų ekonomikai ir

verslo tvarkai“ skyriaus, nors tai yra nusikalstamas ap-
laidumas atliekant savo pareigas.

Sąvoką „**administraciniai įgaliojimai**“ jau išsiaiš-
kinome ankstesniuose skyriuose. Ji suprantama kaip vi-
dinis administravimas. Pavyzdžiui, baudžiamojoje bylo-
je Nr. 2k-563/2004 [28] „*J. G. nuteistas už tai, kad*
dirbdamas Alytaus apskrities Kudirkos ligoninės vaikų
chirurgu, 2001-09 01 apžiūrėdamas G. Ž. pažeidė medi-
cinos normas MN6:168, dėl ko neįvertino ligonio moti-
nos suteiktos informacijos, neatliko tyrimų tiksliai diag-
nozei nustatyti, netinkamai diagnozavo G. Ž. susirgimą,
dėl ko pastarasis buvo išleistas į namus, o apie 20 val.
pablogėjęs būklei buvo stacionarizuotas į Alytaus ap-
skrities Kudirkos ligoninės reanimacijos skyrių, kur
2001 09 02 mirė. Atitinkamai J. G. nuteistas pagal BK
229 str. už tarnybos pareigų neatlikimą“. Remiantis by-
loje nustatytais faktais būtų galima teigti, kad šiuo atve-
ju chirurgas turėjo administracinius įgaliojimus, t. y. jo
pareiga buvo užtikrinti, kad paslaugos būtų teikiamos
tinkamai. Kartu tai reikštų ir tinkamą įstaigos – ligo-
nės funkcionavimą.

Terminas „**turi teisę veikti šios įstaigos, įmonės
ar organizacijos vardu**“ apimtų visus fizinius asmenis,
turinčius teisę atstovauti juridiniam asmeniui teisiniuose
santykiuose su trečiaisiais asmenimis tiek privatinės,
tiek viešosios teisės srityse [29, p. 123]. Tokias teises
jiems pirmiausia gali suteikti teisės aktai. Pavyzdžiui,
Akcinių bendrovių įstatyme numatyta, kad administraci-
jos vadovas turi teisę veikti bendrovės vardu, įstatai,
nuostatai, pareiginės instrukcijos, sutartys, įgaliojimai,
administracijos vadovo įsakymai ir kt. Visais atvejais,
siekiant įvertinti, ar asmuo, įtariamą nusikalstama vei-
ka valstybės tarnybai, gali būti patrauktas baudžiamojon
atsakomybėn, būtina nustatyti, ar jis turėjo teisę veikti
įmonės vardu. Jeigu tokia teisė suteikta nebuvo, nėra ir
baudžiamosios atsakomybės, nes nenustatyti specialūs
nusikalstamos veikos subjekto požymiai.

Liko išsiaiškinti sąvokos „**teikti viešąsias paslau-
gas**“ turinį. Tai dar viena sąvoka, kurios turinį galima
suprasti nevienareikšmiškai tiek dėl jos turinio, tiek dėl
definicijos sandaros. Iš įstatyme pateiktos formuluotės
neaišku, ar valstybės tarnautojui prilyginamas bet kuris
asmuo, teikiantis viešąsias paslaugas, ar tik asmenys,
dirbantys bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar
privačioje įstaigoje, įmonėje, organizacijoje ar besiver-
čiantys profesine veikla ir teikiantys viešąsias paslau-
gas. Remiantis sisteminė, istorinė normų analize galima
daryti išvadą, kad šiuo atveju valstybės tarnautojui turė-
tų būti prilyginamas bet kuris asmuo, dirbantis nurody-
tose institucijose ar besiverčiantis privačia veikla, kai
asmens darbo specifiška susijusi su viešų paslaugų tei-
kimu kaip vienu iš alternatyvių įstatyme įvardytų funk-
cijų atlikimu. Pavyzdžiui, notari, advokatai verčiasi
profesine veikla – teikia tretiesiems asmenims viešas
teisinio pobūdžio paslaugas. Tačiau taip aiškinant įsta-
tymą, kaip jau minėta ir anksčiau, atsakomybės išvengia
fiziniai asmenys, kurie, būdami verslininkai ir nebūdami
susiję nei darbo santykiais, nei nesiversdami profesine
veikla, vykdo ūkinę veiklą pagal verslo liudijimus.

Lietuvių kalbos žodyne [24] terminas „paslauga“
aiškinamas kaip pagalba, patarnavimas, o sąvoka „vie-
ša“ – kaip visiems skirta, visuomenės naudojama, atvira,
visiems žinoma, prieinama, neslaptą. Taigi lingvistiškai
„viešoji paslauga“ suprantama kaip visiems prieinamų
paslaugų suteikimas. Esminis jų bruožas – kad paslau-
gos teikiamos ne įmonės ar įstaigos viduje, o už jos ribų,
t. y. tretiesiems asmenims. Viešųjų paslaugų teikimo
pavyzdžiai gali būti pardavėjai, kirpėjai, bibliotekininkai,
mokyamus vedantys asmenys ir kt. Kadangi BK šios
sąvokos apibrėžimas nepateiktas, išėitų, kad reikia va-
dovautis bendrine reikšme, tačiau iš karto kyla abejonių,
nes taip aiškinant šią definiciją baudžiamojo įstatymo
taikymo ribos gali būti nepagrįstai išplėtos.

Nagrinėjamos sąvokos apibrėžimas pateiktas ir
Viešojo administravimo įstatyme, kur viešojo paslauga
apibrėžiama gerokai siauriau ir aiškinama kaip „*valsty-
bės ar savivaldybių įsteigtų specialių įstaigų bei organi-
zacijų veikla, teikianti gyventojams socialines, švietimo,
mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas pa-
slaugas. Įstatymų numatytais atvejais bei tvarka viešą-
sias paslaugas gali teikti ir privatūs asmenys*“ [23, 3
str.]. Baudžiamosios teisės specialistai siūlo vadovautis
šia samprata aiškinant viešųjų paslaugų teikimą „*Nusi-
kaltimų valstybės tarnybai skyriuje*“ [30, p. 280; 1, p.
129]. Laurynas Pakštaitis pateikia šiuos viešųjų paslau-
gų požymius: konkreti visuomenei reikšminga veikla,
ne pelno siekimo pobūdis, paslaugos teikiamos su vals-
tybės valdymo institucijų žinia ar iniciatyva, [1, p. 131].
Su šia nuomone ne visuomet galima sutikti, nes, tarki-
me, komunalines paslaugas (pvz., dujas, elektrą) šian-
dien gyventojams teikia privačios įmonės ir vienas iš
pagrindinių jų tikslų yra būtent pelno siekis. Laikantis
viešojo administravimo įstatyme pateiktos sąvokos būtų
nepagrįstai susiaurinamas viešąsias paslaugas teikiančių
subjektų ratas. Nekyla abejonių, kad *paslaugos teikimo
režimo pažeidimas pats savaime nėra tolygus valstybės
tarnybos ar viešųjų interesų pažeidimui*“ [1, p. 129] ir
neturi būti kriminalizuotas, tačiau „*Nusikaltimų vals-
tybės tarnybai*“ skyriuje nurodyti tokie nusikalstamų veikų
požymiai, kad baudžiamoji atsakomybė įmanoma tik už
svarbių interesų pažeidimus, t. y. didelė žala valstybei,
juridiniam ar fiziniam asmeniui. Atitinkamai nenusta-
čius tokio pobūdžio žalos nekils ir baudžiamosios atsa-
komybės. Viešojo administravimo įstatyme pateiktas
apibrėžimas negalėtų būti taikomas ir atsižvelgiant į
įstatymo paskirtį, viešojo administravimo subjektus bei
jų veiklos principus [23, 2 str.], nes dalis jų tikrai nėra
viešojo administravimo subjektai.

Taigi valstybės tarnautojams asmenys gali būti pri-
lyginti tik nustčius du požymius: vieną iš alternatyvių
darboviečių (apima ir profesinę veiklą) ir vieną iš alter-
natyvių funkcijų.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Nusikaltimų valstybės tarnybai subjekto sampra-
ta – bene viena labiausiai per visą laikotarpį kitusių de-
finicijų, tačiau esminė reforma įvyko 2002 m., kai sie-
kiant įvykdyti Europos Tarybos konvencijos dėl korup-

cijos reikalavimus buvo išplėsta valstybės tarnautojo sąvoka įtraukiant prilyginamų valstybės tarnautojams asmenų sąvoką bei atsisakant analogiškų straipsnių „Nusikaltimų ūkininkavimo tvarkai“ skyriuje. Paskutiniąjį nusikaltimų valstybės tarnybai subjekto sampratą perkeliama ir į naująjį BK.

2. Įvykdyta baudžiamojo įstatymo reforma vertintina nevienareikšmiškai, nes nekeičiant skyriaus pavadinimo išplečiamas nusikaltimo subjektų ratas, be to, atsižvelgiant į tai, kad įstatymo leidėjas šiuo atveju sutelkia skirtingais metodais reguliuojamas sritis – viešąją ir privačią – į vieną skyrių ir nebeskiria šių sričių, gali kilti praktinių problemų.

3. Analogiška valstybės tarnautojo arba jam prilyginto asmens formuluotė perkeliama ir į naująjį BK. Užsienio valstybėse laikomasi skirtingos pozicijos šiuo klausimu. Pavyzdžiui, Prancūzijoje apskritai nepateiktas joks apibrėžimas, o kitose valstybėse jis yra, bet atitinka ankstesnę Lietuvos BK buvusį apibrėžimą, t. y. valstybės tarnautojais laikomi tik asmenys, dirbantys valstybės ar savivaldybių institucijoje.

4. Valstybės tarnautojo – subjekto definicija, labiausiai kitusi per nepriklausomybės laikotarpį, ir šiuo metu kelia tam tikrų problemų:

- a. BK 230 straipsnyje, apibrėžiant valstybės tarnautojo sąvoką, Valstybės tarnybos įstatyme vartojamomis sąvokomis nesivadovaujama;
- b. įstatymų leidėjas pats sau prieštarauja, nes 230 straipsnio 1 dalyje nurodo, kad valstybės tarnautojai yra asmenys, dirbantys valstybės tarnyboje, o toliau vardija asmenis, daliai kurių (pvz., valstybės politikams) valstybės tarnybos įstatymas nėra taikomas;
- c. perteklinis 230 straipsnio 1 dalyje dalies valstybės institucijų „teisminės, teisėsaugos, valstybės kontrolės ir priežiūros“ išskyrimas, nes jas apima prieš tai pateikta formuluotė – „kurie dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose“;
- d. 230 straipsnio konstrukcija ne visai logiška, nes jau 1 dalyje nesilaikoma valstybės tarnybos įstatyme apibrėžto valstybės tarnautojo sąvokos turinio, ji gerokai išplečiama, ko tikrai nereikėjo daryti, nes plečiamai apibrėžiama ta pati sąvoka 230 straipsnio 3 dalyje;
- e. abejonių kelia BK 230 straipsnio 3 dalyje pateiktą darboviečių klasifikacija, t. y. juridinių asmenų skirstymas į valstybinius ir nevalstybinius darinius. Tai atitinka Civiliniame kodekse vartojamas viešo ir privataus juridinio asmens sąvokas;
- f. neaiškumų kelia formuluotė „vertimasis profesine veikla“, kuriai negalima priskirti asmenų, vykdančių individualią veiklą pagal verslo liudijimus.
- g. Kyla abejonių dėl BK 230 straipsnio 3 dalyje vartojamos sąvokos „viešos paslaugos“ turinio: ar laikytis senos siaurios, Viešojo administravimo įstatyme pateiktos definicijos, ar remtis gramatiniu, kalbiniu aiškinimu.

5. Straipsnyje atlikta analizė ir su tuo susijusios problemos leidžia daryti prielaidą, kad būtų tikslinga išsamiau panagrinėti nusikaltimų valstybės tarnybai turinį ir galbūt apsvaistyti galimybę atriboti nusikaltimus valstybės tarnybai nuo analogiškų veikų, padaromų privačiame sektoriuje.

Remiantis gautomis išvadomis, siūlomi tokie galimi esamo BK 230 straipsnio pakeitimai:

1. Šiame skyriuje nurodyti valstybės tarnautojai yra - valstybės politikai, valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą bei kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose..... ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas.

2. Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, turintis atitinkamus įgaliojimus užsienio valstybės institucijoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje ar tarptautinėse teisminėse institucijose, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas.

3. Be to, valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba **bet kokiame viešajame ar privačiame juridiniame asmenyje** arba verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus, arba turi teisę veikti įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas.

LITERATŪRA

1. **Pakštaitis L.** Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
2. **Piesliakas V.** Nusikaltimai valstybės tarnybai Lietuvos baudžiamojoje teisėje // 1997 balandžio 8–9 tarptautinis seminaras „Korupcijos prevencija“. – Vilnius: Lietuvos akademija.
3. **Piesliakas V.** Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos //Jurisprudencija, 1999. T.13 (5). P. 55–80.
4. **Piesliakas V.** Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. – Vilnius: Justitia, 2006.
5. **Lietuvos Respublikos** įstatymas Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, baudžiamojo proceso ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo“ // Valstybės žinios. 1993. Nr. 5-90.
6. **Lietuvos Respublikos** įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ // Valstybės žinios. 1994. Nr. 60-1182.
7. **Juridinio skyriaus** išvada Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 35, 283, 284, 289 ir 290 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektui. Lietuvos Respublikos Seimas. 1996. Nr. 2210// www.lrs.lt
8. **Komiteto išvada** dėl Baudžiamojo kodekso 8910, 32, 35, 82, 82910, 282, 284, 290, 294 straipsnių pakeitimo ir papildymo 8920 straipsniu ir 283 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto // 1999 m. birželio 30 d.// www.lrs.lt
9. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo kodekso 7-1, 32, 35, 282, 284, 290 straipsnių pakeitimo, kodekso papildymo

- 11-1, 22-1, 32-1, 302-2 straipsniais ir 319, 320 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas // Valstybės žinios. 2002. Nr. IX-737; 2002. Nr.15-555.
10. **Penkiasdešimt šeštasis** (180) neeilinis Seimo posėdis. LR Seimo kanceliarija (Dokumentų skyrius) / Stenograma/56 (180) 2002 0112; 2002 Nr.103// www.lrs.lt
 11. **Baudžiamosios teisės** konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios. 2002. Nr. 23-853.
 12. **Baudžiamojo kodekso** 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228⁽¹⁾ straipsniu įstatymas // Valstybės žinios. 2004. Nr. 108-4030.
 13. **Vaišvila A.** Teisės teorija: vadovėlis. – Vilnius: Justitia, 2000.
 14. **Criminal Code** (Strafgesetzbuch, StGB) aspromulgated on November 1988 (Federal Law Gazette I. Title 2, Section 11 // <http://www.iuscomp.org/gla/index.html>
 15. **Уголовный кодекс** Франции. Принят в 1992 г. Научное редактирование Л. В. Головки, Н. Е. Крыловой. Законодательство зарубежных стран. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
 16. **US CODE COLLECTION.** Title 18, part I, Chapter 11, §202. Legal Informatikon Institute // http://www.law.cornell.edu/uscode/html/uscode18/usc_18_00000202-_-_-000-.html
 17. **Уголовный кодекс** Российской Федерации. Принят Государственной Думой 24 мая 1996 года // <http://wbase.duma.gov.ru/ntc/search/asp?nd1=61>
 18. **Lietuvos Respublikos** baudžiamasis kodeksas. – Vilnius, 2000.
 19. **Baudžiamoji byla** 2K-153/2005 // www.lat.litlex.lt
 20. **Lietuvos Respublikos** valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 66-2130.
 21. **Lietuvos Aukščiausiojo** Teismo 2003 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-809/2003 // Teismų praktika. Nr. 20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis.
 22. **Lietuvos Aukščiausiojo** Teismo 2004 m. lapkričio 30 d. nutartis Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-658/2004 // <http://www.lat.litlex.lt>
 23. **Lietuvos Respublikos** viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 60-1945.
 24. **Lietuvių kalbos žodynas** // www.lkz.lt
 25. **Lietuvos Respublikos** civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
 26. **Lietuvos Respublikos** civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. – Vilnius: Justitia, 2002.
 27. **Lietuvos Respublikos** vyriausybės nutarimas „Dėl verslo liudijimo išdavimo taisyklių“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 112-4992
 28. **Lietuvos Aukščiausiojo** teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-563/2004// <http://www.lat.litlex.lt>
 29. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1–98 straipsniai). – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
 30. **Baudžiamoji teisė.** Specialioji dalis. 2 knyga. – Vilnius: Eugrimas, 2000.

CONCEPTION OF PUBLIC OFFICIAL IN STATE SERVICE AND PUBLIC INTERESTS CRIMES SECTION

Edita Gruodytė*

Mykolas Romeris University

Summary

The term „public official“ and crimes to the public service is the most controversial topic in Lithuanian criminal law because legislator changed it's meaning and content several times in the period of independence. The aim of the author to reveal definitions „public official and persons equated to public official“ in Lithuanian criminal code. Because those terms survived several changes during Lithuanian independence and also because there was no unanimous opinion among Lithuanian scientists regarding that topic the author of the article at first historically reveals how the definition was changing in the period of Lithuanian independence. The aim of it- to see why the main changes were made and if they were successful for Lithuanian criminal code. According to the authors' opinion reform of those articles during which there was eliminated difference between analogous crimes – corruption, bribe, in public service and private service can't be evaluated only positively because those two spheres are regulated by two opposite legal methods- imperative and dispositive and sometimes corruption in public sphere may be not corruption in private sphere.

Criminal code gives two definitions- one of public official, the other- of natural persons, who are equated to public officials and there we have some problems because legislator by conceptualising those terms uses some conceptions which are not revealed in other legal acts, some of them are already outdated or ambiguous, mixes terms, definitions, does not use terms which are common in civil law, the meaning of some terms used in the definition has several meanings and one can understand them differently.

After discussing the existing problems the author of the article tries to disclose contents of every definition, to discuss main problems in practise and propose some solutions but the main conclusion of the author- Lithuanian scientists should discuss the possibility to distinguish between public and private sector and only after making conclusions formulate definitions of public official and persons equated to them.

The article is made using historical, analytical, grammatical, comparative scientific methods using critical approach. Existing definitions of public official are compared with analogous definitions in some developed West countries. Criminal laws are discussed using Lithuanian court practice.

Keywords: public official, public servant, public service, public interests, professional practice, public services.

* Mykolas Romeris University, Kaunas Faculty of Police, Administrative Law and Activities Department, Assoc. Prof. Dr.